

Veszélyeztetett oktatási helyszínek¹

Mit értünk 'veszélyeztetett oktatási helyszín' alatt?

Az iskolák veszélyben programban a www.iskolakveszelyben.ro honlapon, három különböző típusú település / oktatási intézmény kaphatja a veszélyeztetett jelzőt:

I. Egyfelől veszélyeztetettnek soroltunk minden olyan **'igen kis létszámú'** összevont elemi évfolyamokkal működő oktatási helyszínt, amelynek **a megszűnése esetén 'tannyelv-váltás feltételezhető'**.

'Igen kis létszámúnak' jellemzően azokat az intézményeket tekintettük, ahol az elemi vagy a felső tagozaton a gyermekek létszáma 12 főnél kevesebb. A jelenlegi jogi szabályozás szerint – ha a közelben nincs más magyar oktatási intézmény – akkor ez az a létszám, amikor már a magyar oktatás fenntartásához évről évre minisztériumi engedély szükséges.

'Tannyelv-váltás veszélyét' ezen helyszínek esetén akkor feltételeztük, ha vagy

- a településen létezik román oktatás, amely feltehetően befogadná a megszűnő magyar oktatás gyermekeit; vagy
- bár az adott településen nincs román oktatás, a magyar oktatási helyszín esetleges megszűnése után nem lenne az elérhető közelségben nem veszélyeztetett magyar oktatási helyszín, míg román igen.

II. Másfelől a veszélyeztetettek közé soroltuk azokat a településeket, ahol a település egyetlen magyar oktatási intézményben a gyermeklétszám csökkenése, vagy a szülők más iskolát választó magatartása miatt a következő években (újabb) **'osztályösszevonások' várhatóak**, és ahol ezen osztályösszevonások miatt **feltehetően vagy be fog indulni, vagy meg fog erősödni a magyar diákok román tannyelvű osztályokba való beíratásának (azaz a tannyelv-váltásnak) a folyamata**.

Osztály-összevonásnak azt a folyamatot neveztük, amikor több évfolyam kerül egyetlen osztályba összevonásra; azt nem soroltuk ide, amikor egy évfolyamon eddig több osztály működött, a jövőben viszont feltehetően csak egy osztály elindítására nyílik lehetőség.

Az, hogy az összevonás esetén negatív folyamat beindulása várható-e, azt egyedi mérlegelés alapján döntöttük el a következő négy tényező figyelembe vételével:

(1) Amennyiben az adott településen már jelenleg is létezik az a jelenség, hogy helyi magyar anyanyelvű diákok számottevő arányban helyben román nyelven vagy más településre ingázva tanulnak, a további összevonás kockázatát nagyobbak láttuk, így könnyebben került egy intézmény a veszélyeztetett csoportba.

(2) Minél nagyobb választék, jobb oktatási színvonal áll rendelkezésre az adott településen vagy közvetlen közelében román tannyelven, tapasztalataink szerint annál nagyobb a kockázata az összevonás hatására beinduló, a magyar oktatástól történő elpártolásnak. Ez az oka annak, hogy szórvány városokban, városkörnyéki falvakban sokkal könnyebben került egy, akár viszonylag nagy létszámú, összevonások által még alig érintett magyar iskola is a veszélyeztetett csoportba, mint pl. egy, román oktatással nem is rendelkező etnikai szigettelepülés esetén.

(3) Az összevonás mértéke és az érintett tagozat. Tapasztalataink szerint egy elemi oktatási szinten bekövetkező osztályösszevonás alacsonyabb kockázattal jár, mint a felső tagozaton ugyanez a jelenség, illetve a szülők jobban tolerálják 2 évfolyam egy osztályba való

¹ A szöveg a BGA ZRT – Nemzetpolitikai Kutatóintézet megbízására készült. Átdolgozott változat, készült 2014 januárjában.

összevonását, mint 3 vagy több évfolyamét. Általában kritikusnak bizonyulnak azok a helyzetek, amikor egy tagozaton 2 vagy 1 osztályba vonják össze az évfolyamokat.

(4) Növeli a leépülés veszélyét, ha az adott oktatási helyszín tágabb körzetében létezik egy, az érintettnél erősebb, de szintén gyermekhiánnyal küszködő másik magyar oktatási helyszín, amely arra törekszik, hogy magához vonzza az adott település jobb módú/jobb képességű gyermekeit, miközben helyben hagyja az ingázást megoldani nem tudó, általában rosszabb szociális helyzetű magyar diákokat.

III. Harmadrészt azon etnikailag román többségű településeken, amelyekben kettő vagy több intézményben folyik alapfokon magyar oktatás, veszélyeztetettnek soroltuk be **városi kisiskolákat**. Azokat az intézményeket soroltuk ide, amelyekben jellemzően épphogy összejönnek az osztályok indításához szükséges évfolyamok, viszont esetleges megszűnésük esetén a település mérete, földrajzi egyéb társadalmi adottságai miatt a megszünt iskola vonzáskörzetének magyar gyerekei esetében reálisan fennáll a tannyelv váltás bekövetkeztének vagy növekedésének a veszélye. Ezek általában nem a szó szoros értelmében vett – és többnyire a falusi településekre jellemző – „kisiskolák”, hanem olyan magyar iskolák vagy tagozatok, ahol legfeljebb csak egyetlen osztályt sikerül elindítani évfolyamonként, és jellemzően abban sem telnek be a meghirdetett helyek. Általában olyan iskolák, ahol a magyar elemi és felső tagozaton (0–8. osztály) tanuló diákok száma összesen nem éri el a 200 főt (vagy külön-külön a 90–110 főt).

Nem tekintjük veszélyeztetettnek a magyar többségű közigazgatási egységek kisebb településein működő kizárólag magyar nyelvű kisiskolákat, amennyiben az adott faluban nincs román tannyelvű oktatás vagy ha van, akkor a magyar tannyelvű oktatásnál alacsonyabb színvonalú, és a községközpontban magyar nyelvű iskola van. Ezek a helyszíneken a magyar oktatás esetleges megszűnése esetén a gyermekek ingázásra kényszerülnének, de – a hiányzó vagy gyengébb színvonalú román oktatás, és a községközpontban működő erős magyar oktatás miatt – feltehető, hogy továbbra is a magyar oktatás keretében maradnának a diákok, tehát nem áll fenn a tannyelv váltás veszélye. Ez utóbbi korlát miatt sok egyébként megszűnés előtt álló kisiskolával nem foglalkozunk. Ezek az elemzésünkben kizárt iskolák elsősorban, de nem kizárólag a tömbvidéken találhatóak.

Természetesen a veszélyeztetettség megállapításakor az előzetes statisztikai adatokból indultunk ki, de a terepmunka hatására több esetben változtattunk a besoroláson. Előfordult például, hogy egy településen a magyar oktatás ez előzetes számok alapján nem tűnt veszélyeztetettnek – bár már jelenleg is összevont osztályokban, de stabil gyermeklétszámmal folyt az oktatás, továbbá a születési és az óvodai adatok alapján is a következő években is stabil gyermekszám volt várható –, a terepmunka során azonban kiderült, hogy a stabil adatoknak az volt az 'ára', hogy ez elmúlt években – elsősorban tanítói és óvónői státuszok megtartása érdekében – nagy számban kerültek magyarul egyáltalán nem beszélő roma gyermekek a magyar tannyelvű oktatásba, aminek hatására a magyar családok jelentős része már román oktatásba is íratta a gyermekét. Ez a település bekerült a veszélyeztetett települések listájára.

Fontos még megjegyezni, hogy az eredeti elképzelésünk szerint két lista készült volna: az első a veszélyeztetett elemi tagozatokat, a másik a veszélyeztetett felső tagozatokat tartalmazta volna. A jelenlegi romániai oktatási szabályozás azonban olyan, hogy felső tagozat szinte ugyanolyan alacsony létszámmal fenntartható, mint az alsó. Így aztán valójában olyan oktatási helyszínnel alig találkozunk, ahol a felső tagozat veszélyben van, de ez alsó nincs, sőt a fordítottja jellemzőbb volt. Így a két listát összevontuk.

Mi a közös végül is ebben a három csoportban? Mit jelent az, hogy adott település vagy városi kisiskola felkerült a veszélyeztetett oktatási helyszínek listájára? Megítélésünk szerint röviden két dolgot:

(1) Egyfelől azt, hogy az adott településen / városi kisiskolában rövid, egy évtizeden belüli időtávban nagy veszélyben van a magyar nyelvű oktatás fennmaradása vagy számottevő mértékű tannyelv váltás várható a magyar anyanyelvű gyerekek körében.

(2) Másfelől azt, hogy az adott településen a magyar oktatás megerősítése, annak fennmaradása és a tannyelv váltás visszaszorítása érdekében a jövőben az erőteljesebb odafigyelés, a plusztámogatás erősen indokolt.

Egyéb kapcsolódó kérdések:

Milyen egyéb kategóriák szerepelnek még a honlapon (www.iskolakveszelyben.ro/telepuleslista.html) az oktatási intézmények listáján?

- **Megszűnt:** Azok a települések kerültek ide, ahol a 2004/2005-ös tanévben volt magyar nyelvű iskolai oktatás az adott településen, de napjainkra megszűnt. Ezekről a helyszínekről csak abban az esetben töltöttünk fel adatlapot, hogyha a helyszíni tájékozódás során valami miatt érdekesnek ítéltük az ottani helyzetet, esetleg úgy láttuk, hogy reális esély mutatkozik a közeljövőben a magyar oktatás újraindítására vagy legalább ennek a feltételei biztosítottak látszanak.
- Azokat a településeket jelöltük így, ahol bármilyen formában bentlakás működik a magyar diákok számára. Ez lehet hagyományos kollégium, gyermekotthon, speciális szórványkollégium, stb., közös pont, hogy ezeken a településeken nem csak a helyi gyermekek vesznek részt az oktatásban.

Mit jelent az, ha egy magyar oktatással rendelkező település nem került fel a veszélyeztetett oktatási helyszínek listájára?

Azt, hogy az adott településen 2020-ig minden különleges, a mai támogatásokon túlmutató támogatás nélkül a magyar nyelvű oktatás feltehetően megmarad, vagy ha megszűnik, akkor az nem eredményezi a nem magyar nyelven tanuló magyar gyermekek számának növekedését. (Természetesen ez a feltételezés abban az esetben igaz, ha a román oktatási szabályozás keretfeltételei nem romlanak nagyon-nagy mértékben.)

Mit nem jelent az, ha egy helyszín nem veszélyeztetett?

Nem jelenti azt, hogy a jelenlegi támogatások megszűnése esetén nem válna veszélyeztetetté. Mint látható, több szórványkollégiummal rendelkező oktatási helyszín nincs a veszélyeztetett oktatási helyszínek listáján. Az, hogy az adott település nincs a listán, a legkevésbé sem jelenti azt, hogy felesleges ott támogatni a szórványkollégiumot. Amikor a jelenlegi feltételek változatlanságáról beszélünk, azt értjük alatta, hogy akkor biztosított az oktatási helyszín megmaradása, ha a szórványtámogatás jelenlegi szintje fennmarad.

Az, hogy egy település nem került fel a listára legkevésbé sem jelenti azt, hogy a magyar oktatás színvonala az adott településen jó minőségű, vagy azt, hogy a magyar gyermekek túlnyomó többsége magyar iskolába jár. Vannak olyan települések, ahol a magyar oktatás léte annak ellenére sem veszélyeztetett, hogy egyébként a magyar gyermekek nem elhanyagolható részét román iskolába íratják. (A maradék is elég az iskola fennmaradáshoz.)

Mi a különbség az 'adatlap' és az 'oktatási helyzet'-t leíró lap között?

Utóbbi elsősorban az adott település magyar oktatási helyzetére összeponosít, kisebb figyelmet fordítva a demográfiai viszonyokra és a földrajzi helyzetre. Csak az oktatási helyzetet olyan települések (pl. Kisjenő város vagy Bethlen város) esetén mutatjuk be, amelyekről már előre, a terepmunka kezdete előtt tudtuk, hogy léteben nincs veszélyben a magyar oktatás – tehát a település nem sorolható a veszélyeztetett helyszínek közé –, de az adott kistérség magyar oktatási helyzete nem ítéhető meg e település oktatási helyzetének rövid ismertetése nélkül. Ezek a települések általában oktatásszervezési szempontból fontos szerepet töltenek be egy-egy kistérségben, hiszen középiskolától kezdődően – nem egy esetben azonban már korábban is – továbbtanulási helyszínül szolgálnak a környező települések magyar iskoláiban végzett gyerekek számára.